

Szemináriumi tematika 2024/2025. 2. félév
 Velkey Ferenc: **Újkori magyar történelem forrásismerete és kutatási módszerei –
 reformkori szövegek és szöveghelyzetek; OMA Tanári Kód: BTTR350OMA**

Időpont: Hétfő, 12.00–13.40. Hely: 406

Dátum	Február		Március					Április			Május				
	17.	24.	3.	10.	17.	24.	31.		tavaszi szünet	14.	21.	28.	5.	12.	19.

Tavaszi szünet: ápr. 7–11.

Pótóra, ha kell:

I. Bevezető órák

1. Témaegyeztetés: a szeminárium alapkérdései, módszerek, számonkérések.

Célkitűzések:

- a „forrásközpontú történelemtanítás” metodikájának elsajátítása és erősítése.
- forráskutatások és elemzések a reformkor és 1848/49 világának mélységi feldolgozáshoz;
- szakmai-módszertan tapasztalatszerzés az ego-dokumentumokról, autobiografikus forrásokról;
- eltérő nézőpontú és látószögű források által a történelem terének tágítása.

A hallgatók kötelezettségei és feladatai a kurzus korrekt látogatása és a (természetes) órai aktivitás mellett:

A választott forrás feldolgozása, a kurzustervhez igazodó bemutatása. Lépések:

- **Egyéni felkészülés** (irodalmi háttérkutatás) a választott szerzőről és művéről. A forrástípussal kapcsolatos szakmai megfontolások feldolgozása.
- A választott forrásból **3 szemelvény kiválasztása, gyűjteménnyé szerkesztése, feltöltése** a „félévi feladat” (1. szem.) alá a munkahét kedd éjfélig.
  - A források mérete a forrásközpontú történelemtanítás logikájához igazodjon, a három szemelvény feleljen meg a különböző (megbeszéltek szerinti: *igen, talán, nem*) funkcióknak. A/4-es egy oldal terjedelmű, szellősen szerkesztett word vagy pdf-file.
- **Előadás készítése (majd az órán a bemutatása)**
  - Kontextualizálja a forrást, tisztázza a szerzői szándékokat, a körülményeket; reflektál a forrás jellegére, az elméleti-módszertani megfontolásokra; vizsgálja a szöveg történeti használhatóságát, és bemutatja azt, hogy a választott szemelvények mennyiben, milyen módon építhetők be a „forrásközpontú történelemtanítás”gyakorlatába.
  - 20 (max 30) perces forrás-centrikus elemző előadás. Témagazdaként aktív, kezdeményező részvétel az órán.
- **Forráselemzés készítése a választott forrás egyik szöveghelyéről.** Ez a 4. választás! Vagyis nem azokról kell írni, amelyeknek a tanórai használatát korábban mérlegeltük.
  - A forrástípussal kapcsolatos szakmai megfontolások felvillantása, a szöveghely „elsődleges kontextusának” vizsgálata, a megszólaló szándékainak mérlegelése, értelmezés.
  - Korrekt szakapparátussal ellátott (jegyzetek, irodalom-jegyzék) minimum 3 (A/4) teljes szöveges oldalt tartalmazó elemzés. A word vagy pdf file-t a „félévi feladat” (1. szem.) alá **kell feltölteni a 2023. november 16-ig.**

2. Elméleti és módszertani alapoás:

A.A forrásközpontú történelemtanítás mint szemlélet és mint módszer.

A kapcsolódó beszélgetés témái:

- Szempontok a középiskolai történelemoktatásban a forrás-használattal kapcsolatban;
- Megfontolások a „forrásközpontú történelem” súlyáról és funkciójáról (NAT-elemzés);
- Metodológiai viták a történelemtanítás körül;
- A tanterv(ek) adta lehetőségek a „forrásközpontú történelemtanításra”.
- Az aktuális (és közelmúltbeli forrásközpontú) tankönyvek forrás-kezelési gyakorlata

B. Ego-dokumentumok, autobiográfiai források a történettudomány mai világában.

II. Memoárok: a reformkor és 1848–49 mint emlékezve elbeszélt múlt

3. Emlékezések (Memoárok – idősikok I.) (Beszélgetés az emlékező, autobiográfiai műfajokról.)

- Mezőkövesdi Ujfalvy Sándor emlékiratai. S. a. r. és kieg.: Dr. Gyalui Farkas. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Kiadása, Kolozsvár, 1941.
- Kossuth Lajos emlékei és memoárjai (1883–1887)

4. A 19. századon átívelő (férfi) életutak (emlékiratban elbeszélve) (*Memoárok – idősikok II.*)

- Pulszky Ferenc: Életem és korom I. Szerk. bev.: Oltványi Ambrus. Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1958.
- Podmaniczky Frigyes: Egy régi gavallér emlékei. Válogatás a naplótöredékekből 1827–1887. Vál., szerk., jegyz. és az utószót írta: Szeinert Ágota. Helikon Kiadó, h. n. [1984.]

III. Útinaplók, úti beszámolók

5. Magyar utazók a nagyvilágról (Útinaplók I.)

- Bölöni Farkas Sándor: Utazás Észak Amerikában. Kolozsvárott 1834. [Újabb kiegészített kiadása (Napkeleti utazás, Napló): Helikon, Bp., 1984. MEK]
- Szemere Bertalan: Utazás külföldön. Válogatás Szemere Bertalan nyugat-európai útinaplójából. Vál.: Steitner Ágota. Helikon, Bp., 1983.

6. Külhoni utazók Magyarországról (Útinaplók II.)

- Julia Pardoe: A magyarok városa. Magyarország és intézményei 1839–40-ben. Attraktor, Máriabesnyő, 2005.
- John Paget: Magyarország és Erdély. Szerk.: Rácz Árpád. Rubicon Intézet, [Bp.,] 2022.

IV. Naplók a „megélt élet” vizsgálatához: ismerősök és ismeretlenek napi jegyzetei

7. Magán és társasági naplótémák (Naplóvilágok I.)

- „...kacérkodni fogok veled.” Schlachta Etelka soproni úrleány naplója [1838–...1843.] [1–4. kötet.] S. a. r. Katona Csaba. Győr, 2004., 2005., 2006., 2007.
- Bártfay László naplói. Sajtó alá rendezte és a kísérő tanulmányt írta: Kalla Zsuzsa. Ráció Kiadó, Budapest, 2010.

8. Reformerek napló-tükörben (Naplóvilágok II.)

- Széchenyi István: Napló. Vál. szerk.: Oltványi Ambrus. Bp., 1982. (Osiris, 2002.)
- Wesselényi Miklós ifjúkori naplói. Kardos Samu (közli). In: Régi Okiratok és Levelek Tára, Debrecen, 1. (1905) 1-3. sz.; 2. (1906) 1-6. sz.; Báró Wesselényi Miklós „Az árvízi hajós” naplója. S. a. r. Rubinyi Mózes irányításával [...] Bp., 1838.

9. A töredékesség és teljesség naplói: erdélyi látószögek? *(Naplóvilágok III.)*

- Kemény Zsigmond Naplója. Bev., s. a. r. és jegyz.: Benkő Samu. Magyar Helikon, h. n. 1974.
- Gyulay Lajos: Napló (1820–1848). Szerk. Csetri Elek. Kolozsvár, 2004. (vagy:) Gyulay Lajos Naplói II. 1848–1849. S. a. r.: V. András János – Csetri Elek – Miskolczi Ambrus. ELTE, Budapest, 2003.

V. Naplók az események sodrában: ismerősök és ismeretlenek napi jegyzetei

10. 1848. március 15. (tágabban: márc. 13–18.) ego-dokumentumokban *(Naplók és memoárok.)*

- Lapok Petőfi Sándor naplójából. Petőfi Sándor Összes Próza Műve és Levelezése. Magyar Helikon, Bp., 1967. 398–411. (MEK)
- *A Nemzeti Dal* mint történeti forrás (Petőfi Sándor közletti lírája 1847–1848.) Petőfi Sándor összes költeményei. [sokféle kiadásban] (MEK)
- Vajda János (memoár-naplója), Széchenyi naplója, a kortársak levelei, emlékező sajtóbeszámolók a Pesti történésekről, Kossuth és mások visszaemlékezései a pozsonyi és bécsi napokról.

11. A háború személyes tapasztalatai: a szabadságharc hétköznapijai. *(Naplóvilágok V.)*

- Életemnek legemlékezetesebb éve - Alexy Lajos naplója 1848-ban. Szerk.: Helle Mária. Balassi, 2014.
- Karsa Ferenc: A szabadságharcos napló. S. a. r. Bona Gábor. Zrínyi kiadó. Budapest, 1993.
- László Károly: Katonaéletemből. Napló 1848. szept. 25. és 1851. szept. 30 között. S. a. r.: Pordán Ildikó. Terebes Kiadó, Bp., 2001.
- Wass Pál: Fegyver alatt. Naplójegyzetek. Sajtó alá rendezte, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta Csetri Elek. Bukarest, 1968.
- [Jókai Mór: Emléksorok – napló 1848–49-ből. Bp., [Tények és tanúk] 1980.]

VI. 1848–49 emlékezésekben

12/a. 1848/49: a tábornokok emlékezet-vitái. *(Memoárok – idősíkok III.)*

- Görgey Artúr: Életem és működésem Magyarországon 1848-ban és 1849-ben. I. kötet. [Görgey István fordítását átdolgozta, a bevezetőt és a jegyzeteket írta: Katona Tamás.] Európa Könyvkiadó. Bp., 1988.
- Klapka György: Emlékeimből. Szerk. Katona Tamás, Szépirodalmi Kiadó, Budapest, 1986.

12/b. 1848/49-es női élmények és emlékképek. *(Memoárok – idősíkok IV.)*

- Pulszky Terézia: Egy magyar hölgy emlékiratai. Fordította Hortobágyi Tibor. Sajtó alá rendezte Egyed Ilona. Bp., 1986.
- Bihary Róza: Emlékképek egy polgárháborúból (1848-1849). S. a. r. Varsányi Péter István. (In:) *Partes Populorum Minores Alienigenae*. Történelmi és nemzetiségi folyóirat. Női sorsok a történelemben. Szombathely, 2002. 167–200.
- Bárány Jánosné Wesselényi Jozsefa bárónő emlékirata 1848-49-i élményeiről. S. a. r. Kelemen Lajos. Cluj – Kolozsvár, 1931.

13. A forráselemzések megbeszélése, félévi értékelés. A „forrásközpontú történelemtanítás” új lehetőségei az autobiografikus források „kinyitása” által. Szakmai és módszertani összegzés.

Debrecen, 2025. február 7-én

Velkey Ferenc

Ajánlott irodalom

[A jegyzék nem tartalmazza a választott forrásokra vonatkozó irodalmat, hiszen a korszakos kollokviumon már túlkerültek a hallgatók. A szakirodalmi tájékozódó-képességre épülő egyéni kutatómunka kell, hogy segítse a választott forrás kontextualizálását.]

I. Hivatalos dokumentumok és vitáik a „forrásközpontú” történelemtanításhoz:

- 1, **Történelem Kerettanterv: 2020.** – A 2020-as NAT-hoz illeszkedő tartalmi szabályozók; Kerettanterv a gimnáziumok 9–12. évfolyama számára.
https://www.oktatas.hu/koznevelés/kerettantervek/2020_nat/kerettanterv_gimn_9_12_evf
- 2, **NAT 2020** – Nemzeti Alaptanterv Magyar Közlöny, 2020. 17. sz. 2020. január. 31. 193–446. Történelem és állampolgári ismeretek 342–356.
- 3, A **NAT 2018**-ban aktuális (többször módosított) változata: Történelem, társadalmi és állampolgári ismeretek [Letöltve: OH honlap – 2018. február 18.]
- 4, **NAT és kerettantervi viták 2012–2020.** [Anyaggyűjtés, pdf formátumban hozzáférhető.]
- 5, **Kőfalvi Tamás– Makk Ferenc: Forrástani ismeretek történelemből. Segédkönyv a történelem forrásközpontú tanításához.** (Tanári Tudástár). Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2007.

II. Áttekintő irodalom, kronologikusan elrendezve a történelemtanítás metodológiai vitáihoz:

- 1991 – Komoróczy Géza: Rendszerváltás a történelemtanításban. Rubicon, II. évf. 1991. 2. http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/rendszervaltas_tortenelemtanitas/ [2012. február 15.]
- 1993 – Glatz Ferenc: Rendszerváltás, oktatáspolitikai, rendszerváltás. História, 15. évf., 1993. 9–10. sz. 2, 61–62.
- 1997 – Gyáni Gábor: Mit várhat az iskola a szkeptikus történetírástól? Új Pedagógiai Szemle, 47. évf. 1997. 4. sz. 94–100.
- 1998 – Szontagh Pál: Szükség van-e történelemtanításra? Iskolakultúra, 8. évf. 1998. 5. 79–82.
- 2000 – Jakab György: A történelem tanítása az ezredfordulón I–II. ÚPSz, 50. évf. 2000. 6. sz. 36–51. és 7–8. sz. 27–39.
- 2006 – F. Dárdai Ágnes: A történelmi tanulás sajátosságai. In: Uő: Történelmi megismerés – történelmi gondolkodás. I. Pécs, 2006. A kötet hozzáférése: A PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont Digitális Univerzuma. <http://digitalia.lib.pte.hu/?p=1296>
- 2006 – Jakab György. A történelemtanár dilemmái. Műveltség és/vagy szakértelem és/vagy kompetencia. ÚPSz, 56. évf. 2006. 10. sz. 3–21.
- 2007 – F. Dárdai Ágnes: A problémaorientált történelemtanítás koncepciója. ÚPSz, 57. évf. 2007. 11. sz. 49–59.
- 2008 – Kaposi József: Történelmi gondolkodás és problémaorientált tanítás. In: Uő: Válogatott tanulmányok II. Tanterv – Történelem – Módszertan. Szaktudás Kiadó Ház, Budapest, 2015. 9–26.
- 2010 – Fischerné Dárdai Ágnes: Történelemtanítás Magyarországon a XXI. század elején (Helyzetkép és perspektíva). Történelemtanítás, Online történelemdidaktikai folyóirat, (XLV.) Új f. III. évf. 2010.1. sz. 1–30.
- 2010 – Kaposi József: Szélsőjegyzetek a történelemtanítás gyakorlatának alakulásáról. In: Uő: Válogatott tanulmányok I. Történelem – érettségi – megújítás. Szaktudás Kiadó Ház, Budapest, 2015. 133–157.
- 2012 – Katona András: A megőrizve változtatás jegyében az új történelem kerettantervekről. Törttan, (XLVII.) Új f. III. évf. 2012. 2–4. sz. 1–12.
- 2013 – Kojanitz László: A történelmi gondolkodás fejlesztése. Iskolakultúra, 23. é. 2013. 2. sz. 28–47.
- 2014 – Kojanitz László: A kerettanterv változásai – a történetmesélésétől a reflektív történelemszemléletig. Törttan, (XLIX.) Új f. V. évf. 2014. 1. sz. 1–17.
- 2015 – Kaposi József: A történelemtanítás kihívásai és lehetőségei az új Nemzeti alaptanterv és a kerettantervek alapján. In: Uő: Válogatott tanulmányok II. [...] 167–200.
- 2015 – Kovács István – Kovács Istvánné – Óbis Hajnalka: A változó történelemoktatás. Debreceni Egyetem Tanárképzési Központ (Szaktárnet-könyvek 24.), Debreceni Egyetemi Kiadó, 2015.: http://tanarkepzes.unideb.hu/szaktarnet/kiadvanyok/valtozo_tortenelemoktatas.pdf [letöltve: 2016. március. 18.]

III. Néhány munka példaként a forrástípusok elemzéséhez:

- Aetas*, 23. évf. 2008. 3. sz. Személyes történelem. [tematikus szám] 5–183. [Elérhető: EPA]
Alföld, 1993. 2. sz. (febr.) Napló redivivus. (Egy műfaj meghatározása az ezredvégen.) [tematikus blokk] 9–76. [Elérhető: ADT]
Helikon, 48. évf. 2002. 3. sz. Autobiográfia-kutatás [tematikus szám] 247–352.
Korall, 11. évf. 2010. 41. sz. Történetírás és emlékezet. [tematikus szám]
Múltunk, 62. évf. 2017. 1. sz. Napló és történelem [tematikus szám] 4–204. [Elérhető: EPA]

A személyes történelem forrásai. (A Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltára kiadványai. 1., Évkönyvek 20.) Szerk. Galambos Sándor, Kujbusné Mecsei Éva. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Levéltára, Nyíregyháza, 2014.

Fónagy Zoltán: "Házától ritkán s csak kiváló esetben ment ki" - Utazás a régi Magyarországon. https://mindennapoktortenete.blog.hu/2014/03/30/helyhez_kotott_tarsadalom

Gyáni Gábor: Az ego-dokumentumok történetírói haszna. *Bárka*, 2019. 2. sz. 69–74.

Gyáni Gábor: Emlékezés, emlékezet és a történelem elbeszélése. *Napvilág*, Budapest, 2000. [főként: A napló, mint társadalomtörténeti forrás (A közhivatalnok identitása.) 128–160.]

K. Horváth Zsolt: Az emlékezet betegei. A tér-idő morfológiájához. *Kijárat* Kiadó, Budapest, 2015. [főként: I/2. Naplók memoárok mint lehetséges történelmek. 21–43.]

Kalla Zsuzsa: A Bártfay-diárium sajátosságai. In: Bártfay László naplói. Sajtó alá rendezte és a kísérő tanulmányt írta: Kalla Zsuzsa. *Ráció* Kiadó, Budapest, 2010. 478–507.

Katona Csaba – Kovács Eleonóra: A személyes emlékezet dokumentumai. *Turul*, 87. köt. 2014. 2. füzet, 41–47.

Kövér György: Én azonosság az ego dokumentumokban. In: *Uő: Biográfia és társadalomtörténet*. Osiris Kiadó, Budapest, 2014. 99–123.

Nőszerzők a 19. században. Lehetőségek és korlátok. Szerk.: Török Zsuzsa. (Reciti konferenciakötetek 4.) Bp., 2019.

[Lejeune, Philippe írásai az önéletírói paktumról] *Önéletírás, élettörténet, napló*. Válogatás Philippe Lejeune írásaiból. Szerk. Z. Varga Zoltán. *L'Harmattan*, Budapest, 2003. 17–46, 130–165, 225–257.

S. Sárdi Margit: *Napló-könyv*. Magyar nyelvű naplók 1800 előtt. *Attraktor*, Máriabesnyő, 2014. [főként: 52–112.]

Szávai János: *Magyar emlékirók*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1988. [Főként a műfaj körülménye: 7–70.]

Debrecen, 2025. február 7-én

Velkey Ferenc